CAZUISTICA INFRACȚIUNILOR DE ÎMBOGĂȚIRE ILICITĂ

CASUISTRY OF CRIMES OF ILLICIT ENRICHMENT

Ivan UNGUREAN, ORCID:
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova,
Membru al Asociației Internaționale de Drept Penal

CZU: 343.352

e-mail: ungureanivan@gmail.com

This paper aims to analyze the casuistry of crimes of illicit enrichment, through the paradigm of concrete and particular criminal cases to the concept, which involve new theoretical-practical development aspirations and interests, based on the comparative and anlitic method.

The ostentatious and visible enrichment of public persons participating in the administration and allocation of public resources is a plausible explanation for those perceptions or realities regarding the need to strengthen efforts and develop criminal methods and procedures to combat illicit enrichment.

It is up to forensics, which, par excellence, has the role of analyzing the casuistry of crimes, to develop effective forensic methods and procedures with an understanding of the context that determined it, designed to create legal tools to be made available to the institutions responsible for the effective research of crimes of illicit enrichment.

Keywords: *casuistry; illicit enrichment; crime; research.*

Îmbogățirea ilicită a devenit o problemă majoră, iar lipsa unor mecanisme eficiente de prevenire și combatere a infracțiunii respective pune în vedere un ritm de mărire a proprietăților unor funcționari publici (persoane publice și/sau persoane cu funcție de demnitate publică) pe contul activităților desfășurate ilegal.

În acest cadru de criminalizare a infracțiunii de îmbogățire ilicită, premisa care a fundamentat această necesitate a fost anume faptul că fenomenul a existat, există și, la moment, a luat amploare. Adică faptele de natură prejudiciabilă erau fixate ca preexistente, doar că ele nu se intersectau cu limitele răspunderii penale, pe măsură ce acestea nu erau criminalizate. Deci, îmbogățirea ilicită este percepută de către societate ca un fenomen destul de prejudiciabil și destul de răspândit [1].

Evident, îngrijorările față de acest fenomen al îmbogățirii ilicite au mobilizat comunitatea, inclusiv științifică, care a procedat la reformarea sectorului și identificarea unor metodici și tehnici criminalistice, menite să sporească interacțiunea instituțională și cercetarea eficientă a infracțiunilor de îmbogățire ilicită. Această tendință face parte din arealul internațional de a transforma și adapta metodele și procedeele menite să creeze instrumente juridice care să fie puse la dispoziția instituțiilor responsabile de investigarea eficientă a infracțiunilor de îmbogățire ilicită. În mare parte acest aspect se datorează, pe de o parte, progresului și standardului internațional obținut, iar pe de altă parte,

dezideratului comunității în armonizarea cadrului național la acel standard care instituite preeminența dreptului subscris statului de drept și supremației legii [2].

Această lucrare își propune analiza cazuisticii infracțiunilor de îmbogățire ilicită, prin paradigma unor cauze penale concrete și particulare conceptului, care comportă noi năzuințe și interese teoretico-practice de dezvoltare, avînd la bază metoda comparativă și anlitică.

Procesul cercetării oricărei fapte infracționale este determinat de conținutul și volumul informației inițiale, în baza cărora este pornită urmărirea penală și este efectuată stabilirea împrejurărilor care urmează a fi dovedite cu luarea în calcul a situațiilor concrete de urmărire penală stabilite, precum și practica organelor de urmărire penală pe marginea acestor categorii de infracțiuni. Situația de urmărire penală depinde de suficiența datelor, informațiilor inițiale, din care considerent ea poate fi denumită că situație de urmărire penală tipică (inițială)[3, p. 69].

Când abordăm chestiunea cercetării îmbogățirii ilicite, prima dificultate a organului de urmărire penală sau procurorului constă în a se pune de acord asupra a ceea ce se înțelege a conținutului și volumului informației inițiale și a înțelege din punct de vedere al modului practic particular (cazuistic) al acestor infracțiuni.

Susținem teza fundamentată de autorul M. Gheorghiță că, cercetarea infracţiunii în tot ansamblul ei, nu este o activitate cognitivă teoretică, ci mai curând practică, strict reglementată de procedura penală. Legea nu numai că reglementează anumite acţiuni procesuale, dar şi stabileşte un anume mod al întregii cercetări. Ea reglementează relaţiile ofiţerului de urmărire penală cu participanţii la procesul penal, cu cetăţenii, cu persoanele oficiale, cu instituţiile şi organizaţiile statale şi nestatale, prevede succesiunea diferitelor acţiuni, ordinea îndeplinirii unor sarcini intermediare de cercetare, conferă un caracter obligatoriu unui complex de acţiuni care trebuie efectuate la o etapă sau alta a investigaţiilor şi limitează activitatea de cercetare într-un anumit cadru temporal și legal [4, pp. 411-420].

Studierea și generalizarea practicii a unor categorii de infracțiuni a permis reprezentanților științei să determine legitățile concrete de apariție și evoluare a infracțiunilor. Unii savanți au propus ca aceste date să fie întrunite în noțiunea de caracteristică criminalistică a infracțiunilor [5, p. 51].

Fiecare metodică particulară de cercetare a anumitei categorii de infracțiuni se bazează pe generalizarea experienței organelor de urmărire penală și are o structură unică, care asigură, în cea mai mare măsură, consecutivitatea respectivă, obiectivitatea, oportunitatea, deplinătatea activităților procesuale și tactice, care corespund etapelor de bază ale investigării cauzelor penale [6. p. 66]. Cu siguranță, acestă metodică particulară ar îngloba și cazuistica categoriei respective de infracțiuni.

Luînd în considerație domeniul de cercetare, autorul I. Ungurean menționa că, structura caracteristicii criminalistice a infracțiunilor de îmbogățire ilicită cuprinde următoarele elementele: date cu privire la avere și proprietăți, date cu privire la cheltuieli, date cu privire la personalitatea infractorului și stilul de viață al acestuia, date cu privire la particularitățile și circumstanțele săvîrșrii infracțiunii, date cu privire la prejudiciul

cauzat și recuperarea acestuia, încît să orientează procurorul sau organul de urmărire penală spre utilizarea mijloacelor de probă și altor instrumente legale la administrarea probelor, considerate a fi extrem de importante la etapa inițială a cercetării, precum şi spre crearea unei baze probatorii adecvate pentru planificarea minuţioasă a întregii activităţi de cercetare ulterioară a infracțiunii.

În consecutivitatea aserțiunilor precizate, este important a evidenţia situaţia cazuistică a infracțiunilor de îmbogățire ilictă care va fi reflectată din mai multe cauze penale, care sunt cunoscute autorului articolului, cu respectarea confidențialității și datelor cu caracter persoanl.

În speța I, *„<u>începerea urmăririi penale</u> în baza art. 330[2] alin. (2) din Codul penal a fost dispusă de Procurorul General la 01 octombrie 2019. În Registrul de evidență a informațiilor despre infracțiuni al Procuraturii pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cazue Speciale a fost înregistrată informația acumulată de organul de constatare al poliției privind deținerea de bunri de către X care depășește substanțial veniturile declarate.*

Procurorul General constată că, în perioada anilor 2014-2018 inclusiv, X a achiziționat bunuri imobile și mobile, automobile de lux, casă individuală de locuit și alte bunuri, valoarea cărora depășește cu cel puțin (.....) veniturile declarate în declarațiile de avere și interese persoanale pentru aceiași perioadă, exstînd astfel o bănuială rezonabilă că acesta nu aveau cum să fie obținute licit.

Astfel, în perioada respectivă, X personal și prin intermediul unor terți a procurat și deținut bunuri care depășesc substanțial mijloacele dobîndite.

<u>Punerea sub învibuire</u> în baza art. 330[2] alin. (2) din Codul penal a lui X a fost la 01 noiembrie 2019. Se reține că, în perioada 2014-2018, X a declarat venituri (.....), iar în perioada vizată, X a indicat că nu a avut contractate careva credite și nu a beneficiat de remitențe prin intermediul sistemelor remiterii de bani. Potrivit informației indicate în Declarațiile de avere și interese personale, din bunurile declarate, în perioada de referință, X a dobîndit în proprietate (...). Subsidiar, conform datelor prezentate, se stabilește că, de către titular intenționat a fost diminuat valoarea unor bunuri procurate în perioada 2014-2018, fiind constatat că, la momentul obținerii dreptului de proprietate, valoarea medie era (....).

De asemenea, în perioada 2015-2018, X a avut mai multe deplasări (...), valoarea estimată a sejururilor fiind de cel puțin (....). Potrivit datelor publicate de Biroul Național de Statistică, cheltuielile medii de consum pentru perioada 2015-2018, suportate de persoană matură constituie 138 432 lei.

Fiind analizate proprietățile și activele deținute, luînd în calcul cheltuielile de consum suportate de X, cît și alte cheltuieli evidente, în raport cu veniturile declarate oficial ca deținute/obținute în perioada 2014-2018, denotă că proprietățile dobîndite sunt net superioare ca valoare mijloacelor deținute l aintrarea în exercitarea funcției și veniturile obținute în exercițiul funcției, fiin dstabilită o discrepanță în sumă de (....), din ce rezultă deținerea ilictă a unei părți din bunurile menționate.”

Cauza penală prenotată a fost expediată în judecată pentru a fi examinată în fond, fiind pendinte la instanța de judecată.

În speța II, *„începerea urmăririi penale în baza art. 330² alin. (2) din Codul penal a fost dispusă de Procurorul General la 11 noiembrie 2021. La 05 noiembrie 2021 în adresa Procuraturii Anticorupție din Procuratura Generală, la indicația adjunctului Procurorului General, au parvenit spre examinare materialele investigației jurnalistice publicate la 28 octombrie 2021.*

Punerea sub învinuire în baza art. 330² alin. (2) din Codul penal a lui X a fost la 09 februarie 2022. Se reține că, X având calitatea de persoană cu funcție publică, deține prin intermediul lui Y, bunul imobil, iar valoarea acestui bun imobil în cumul cu celelalte venituri obținute și proprietăți deținute de X și membrii familiei sale, depășesc substanțial mijloacele dobîndite legal.

În același context, X deține prin intermediul unor persoane interpuse o treime dintr-o afacere, și anume începînd cu martie 2020, Y fiind ruda lui X a devenit cofondaator cu cota (...) din capitalul statutar al Z.

Se constată că sumele investite de Y și sumele utilizate la procurarea terenurilor și suma utlizată la procurarea cotei-părți, nu puteau fi obținute licit, fiind o metodă de a tăinui mijloacele financiare obșinute pe cale criminală, prin ce Y, acționînd cu intenție directă, a contribuit în calitate de complice la îmbogățirea ilicită comisă de X, prin acordarea de mijloace și instrumente și înlăturarea de obstacole, precum și a promis dinainte că îl va favoriza pe acesta, va tăinui mijloacele și instrumentele de săvîrșire a infracțiunii, urmele acesteia și obiectele dobîndite pe cale criminală”.

Prin ordonanța procurorului din 30 martie 2023, X și Y sunt scoși de sub urmărire penală. Se reține că, este imposibil incriminarea faptului deținerii de către X prin intermediul lui Y a părții sociale, or probele administrate în cadrul urmrărrii penale infirmă faptul că X sau Y ar fi contribuit financiar la procurarea unei părți din afacere, iar ulterior în mod fictiv au vîndut partea socială altei persoane. Mai mult, potrivit probelor acumulate nu a fost posibil de demonstart faptul că X și Y ar fi efectuat careva investiții financiare considerabile în dezvoltarea afacerii. Potrivit raportului privind măsurile speciale de investigații efectuat de ARBI s-a constatat că investițiile efectuate ce au determinat dezvoltarea afacerii, au avut drept sursă altă companie.

În speța III, *„începerea urmăririi penale în baza art. 330² alin. (2) din Codul penal a fost dispusă de Procurorul General la 19 mai 2022. În perioada 2014-2021, X, acționînd cu intenție directă, aflîndu-se pe teritoriul Republicii Moldova și în alte locuri în proces de stabilire, exercitînd funcție publică, a deținut personal și prin intermediul unor terți, bunuri a căror valoare depășește substanțial mijloacele dobîndite.*

Punerea sub învinuire în baza art. 330² alin. (2) din Codul penal a lui X a fost la 25 mai 2022. Se reține că, X în perioada de timp 2014-2021, împreună cu membrii familiei, au declarat venituri în sumă de (...). Însă, X acționînd cu intenție directă, împreună și de comun acord cu alte persoane, aflîndu-se pe teritoriul Republicii Moldova și în alte locuri în proces de stabilire, a deținut personal și prin intermediul unor terți, bunuri (...).

Valoarea bunurilor care sunt deținute personal și prin terți constituie estimativ cel puțin (...), ceea ce depășește substanțial mijloacele dobîndite de către X, împreună cu membrii familiei, pe parcursul exercitării funcției, aproximativ cu suma de (...), sumă calificată ca proporții deosebit de mari.*”.*

Punerea sub învinuire în baza art. 42 alin. (5), art. 330[2] alin. (2) din Codul penal a lui Y a fost la 25 mai 2022. Se reține că, Yacționînd în coparticiparticipație cu X, cunoscînd despre consecințele care pot surveni în rezultatul acțiunilor realizate de X și dorind realizarea acestora, a acordat sfaturi, a înlătura obstacole, precum și la favorizat pe X, inclusiv că va tăinui mijloacele sau instrumentele de săvîrșire a infracțiunii, urmele acesteia sau obiectele dobîndite pe cale criminală, precum și că va procura sau va vinde atare obiecte.

În acest sens, Y pe parcursul perioadei 2015-2022 a acordat sfaturi și ajutor lui X de a procura, deține, vinde bunuri pe teritoriul (...). Prin urmare, Y a investit pe parcursul anilor 2015-2022 bani într-un imobil, neavînd de fapt careva activitate economică pe teritoriul acestui stat, adică neavînd în acest sens mijloace bănești pentru procurarea acestuia, beneficiar efectiv al acestui imobil fiind de fapt X.

Totodată, Y acordînd aceleși servicii lui X a procurat în anul 2021 cu bani care ar aparține de fapt lui X, partea socială a unei companii (...).

Drept urmare, doar valoarea bunurilor care sunt deținute prin terți, depășește substanțial mijloacele dobîndite de către X, împreună cu membrii familiei, pe parcursul exercitării funcției publice (....).” Cauza penală prenotată este pendinte la procuratură.

Prin urmare, este important de concluzionat că cercetarea infracțiunilor de îmbogățire ilicită, este de o complexitate înaltă și se caracterizează prin implicarea tenace și hotărîrtă a procurorului și organului de urmărire penală, în care interacțiunea instituțională se răsfrăge în diferite domenii de activitate și a mai multor instituții publice naționale, cît și internaționale.

În principiu trebuie să fie reunite trei condiții pentru ca această interacțiune internațională să fie eficace. Prima condiție se raportează la instrumentele internaționale, în timp ce cea de-a doua se referă la cadrul juridic național, iar a treia este legată de disponibilitatea și de folosirea informațiilor și practicii. În ceea ce privește această a treia condiție, este fără îndoială cunoașterea practicilor judiciare și polițienești pentru a favoriza o cooperare rapidă, înțelegerea dimensiunii transnaționale a problemei, coordonarea intervenției și executarea cererilor, precum și depășirea diferențelor dintre sistemele judiciare ale diferitelor țări care participă la investigare.

Din descrierea spețelor cazuistice supuse cercetării, constatăm că cercetarea infracțiunilor de îmbogățire ilicită fiind axată nu pe orice abatere, ci pe creșterea substanțială a activelor ale persoanei cu funcție de răspundere, persoanei publice sau persoanei cu funcție de demnitate publică.

Totuși, din spețele de mai sus desprindem situația în care pornirea urmăriri penale, în timp, a fost destul de demult, însă nici un învinuit/inculpat nu a fost recunoscut vinovat și să fie tras la răspundere penală, ceea ce creează o problemă de calitatea probelor

administarte și aprecierea acestora sau încălcarea termenului rezonabil de exercitare a urmăriii penale și/sau judecare a cauzei penale.

În același timp, se observă că rolul și locul Procurorului General în pornirea urmăririi penale a infracțiunilor de îmbogățire ilicită este foarte mare, chiar dacă competența de începere a urmăririi penale în aceste categorii de infracțiuni ar aparține oricărui procuror sau organ de urmărire penală, în limitele legii, ceea ce creează percepția coordonării și chiar monitorizării acestui aspect din partea Procurorului General sau a Procuraturii Generale.

Un aspect extrem de contestat din cuprinsul acestor spețe este stabilirea, în lipsa oricăror probe sau informații ale altor organe naționale, cercului de persoane care sunt acuzate de complicitate sau implicare la comiterea acestei infracțiuni. Or, dacă se cunoaște că persoana care urmează a fi pusă sub învinuire ca și autor sau complice dispune de venituri și are o bază impozabilă, atunci nu își are rostul în general începerea urmăririi penale.

De aceea, autoritățile trebuie să purceadă imediat la defășurarea unor investigații financiare, fiind în înaite sau în paralel cu începerea urmăririi penale, de natură a identifica toate bunurile și averile subiectului cercetat, inclusiv ale membrilor familiei ori a concubinului/concubinei, etc., pentru a evita o eventuală acuzație arbitrară sau tragere abuzivă la răspundere penală a persoanei, precum și omiterea tragerii la răspunderii penale a persoanei.

Mai mult, spețele prenotate descriu foarte vag și estimativ valoarea eventualelor prejudicii sau creșteri de capital ilicit, fiind atribuite, pe de o parte, contrar chiar unor acte oficiale referitor la valoarea acestor bunuri, iar pe de altă parte, cu precădere în lipsa oricarei expertize care ar determina cu exactitate diferența substanțială.

Considerăm că o perspectivă reală la cercetarea infracțiunilor de îmbogățire ilicită este dispunerea din partea organului de urmărire penală sau procurorului a expertizei, în special financiare și/sau merceologice, care va permite de a determina exact veniturile, cheltuielile, corelația dintre venituri și cheltuieli, proprietățile și costul acestor proprietăți și tranzacțiile efectuate, precum și anumite încălcări ale legislației, inclusiv fiscale. Spre regretul nostru, din spețele dscrise, organul de urmărire penală sau procurorul neglijează direct instituția expertizei și nu apelează la acest instrument important și valoros.

Referințe bibliografice:

1. БУРЛАКОВ, В. Н. Криминализация незаконного обогащения: теоретическая модель состава преступления. Санкт-Петербург: 2014. // [Accesat 25.09.2023] Disponibil: https://cyberleninka.ru/article/n/kriminalizatsiya-nezakonnogo-obogascheniya-teoreticheskaya-model-sostava-prestupleniya .
2. UNGUREAN, I. *Interacțiunea instituțională în cercetarea infracțiunilor de îmbogățire ilicită.* Conferința științifică națională a doctoranzilor dedicată ani-

versării a 75-a a USM „Metodologii contemporane de cercetare și evaluare”, Chișinău. 2021, pp. 356-363. [Accesat 25.09.2023] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/356-363_0.pdf.

3. СИДОРЕНКОЮ, В. Г. *Проблемы расследования уклонения от уплаты налогов с организаций*. Дис. … канд. юр. наук. Краснодар, 2004. 189 с. [Accesat 25.09.2023] Disponibil: :https://www.dissercat.com/content/problemy-rassledovaniya-ukloneniya-ot-uplaty-nalogov-s-organizatsii.
4. GHEORGHIȚĂ, M., *Rolul ofițerului de urmărire penală la cercetarea criminalistică a infracțiunilor*, Chișinău, 2019, pp. 411-420. // [Accesat 25.09.2023] Disponibil: https://juridicemoldova.md/7086/rolul-ofiterului-de-urmarire-penala-la-cercetarea-criminalistica-a-infractiunilor.html.
5. GHEORGHIȚĂ, M. *Tratat de metodică criminalistică.* Chișinău: USM, 2015. 532 p. ISBN 978-9975-71-606-2
6. BUSUIOC, N. Teză de doctor în drept *„Investigarea infracțiunilor de evaziune fiscală: cadrul procesual și tactico-metodologic”*. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridic. Politice și Sociologice, 2020. 232 p. [Accesat 25.09.2023] Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2020/55812/nadejda_busuioc_thesis.pdf.